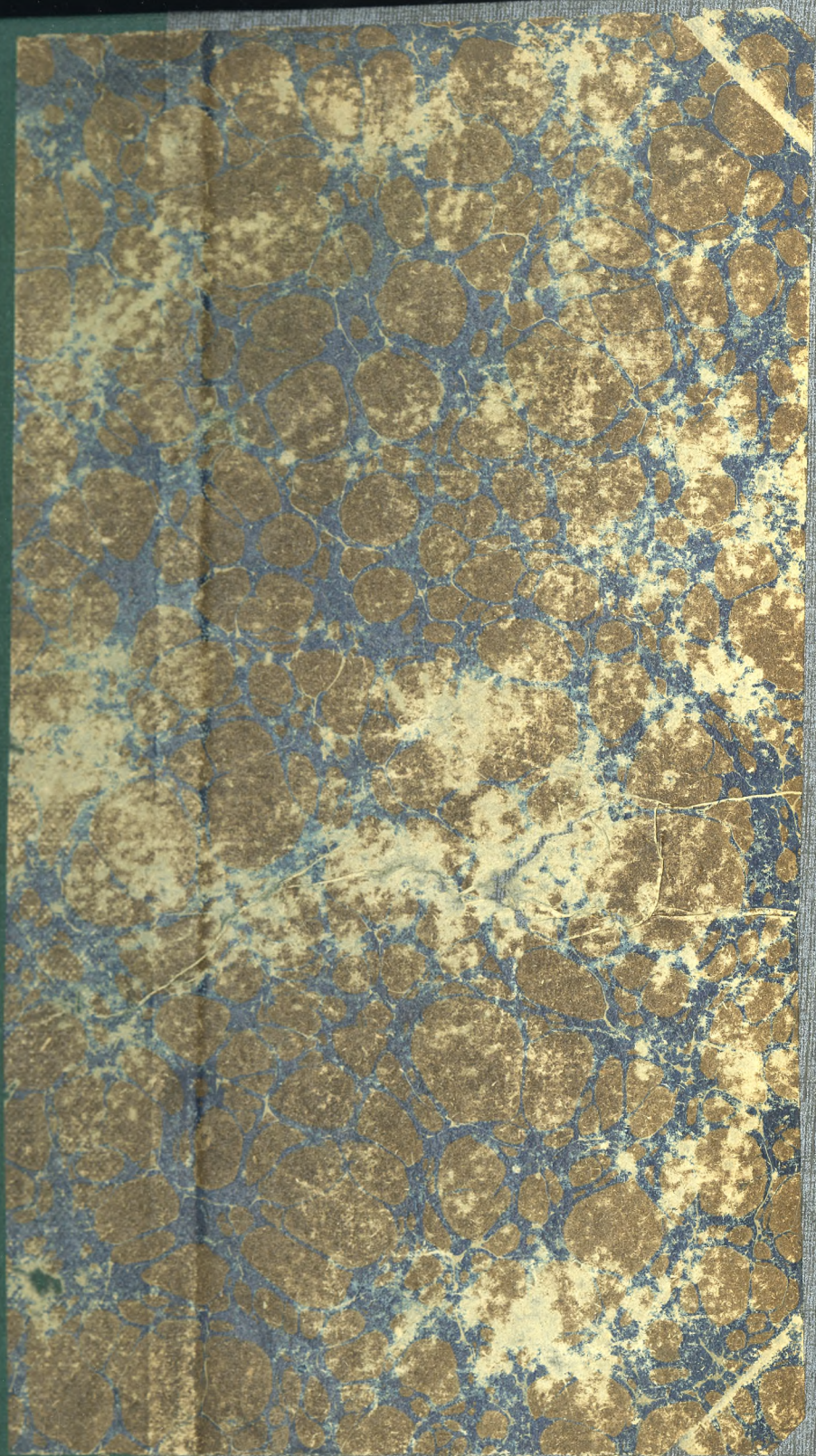

Politikai
röpiratok.

144.

144
1268

MIBE KERÜLT

A

KIEGYEZÉS.

Fölvosta a „kecskeméti olvasókör“ helyiségében

1869. Február 2.

✓ SZABÓ VINCZE,

jogakadémiai tanár.

2.

PEST, 1869.

NYOMATOTT KOCSI SÁNDORNÁL

aldunaszor 9. szám.

WILHELM KRIEGER

A

KRIEGER'S

Erfinder eines „Kochenschnelkessels“

1894, Patent

BRUNNEN

Leipzig

LEIPZIG

VERLAG

1894

Mibe került a kiegyezés?

„Mindeneket megvizsgáljatok, és ami jó, azt megtartsátok.“

Biblia.

Ime, ez a kérdés. Ez a z o n s z e g l e t k ő, melynél, hozott ítéleteink szerint, — h a z a f i s á g u n k ú t j a i s j o b b-és b a l f e l é o s z l i k. Mint magunk árnyéka kíséri ez lépteinket — kikerülhetetlenül, elodázhatatlanul. Ott kullog a földműves ekéje mellett. Dolgai közt vele küzködik az iparos. A forgalom ezer tárgya közt kutató kereskedő szeme erre is kénytelen néhány komoly pillantást vetni. Az emberi lélek előhaladásának eszközlői és illetékes birái: a tudósok; — a társadalmi hatalom kezelői: a kormányférfiak; — népek és birodalmak; — az egész művelt világ, — kárhoytassa bár, vagy dicsőítse a kiegyezést, — tagadhatatlanul mély részvételt és érdekarancsolta még mélyebb figyelemmel vizsgálják annak okait, és lesik következményeit.

Mert kétségbevonhatatlanul páratlan mű az. Általa a magyar nemzet, — új korszak, tűrhetőbb jövő reménye fejében, az elérhetetlenről való böles lemondással alkotott — bár eddig ismeretlen, de viszonyainknak talán megfelelőbb közjogi formákat, s nyujtottn emes kiengesztelődéssel békülő kezét, hozzá bizalommal közeledő, bizalmat reménylő fejedelmének.

N a g y ö n m e g t a g a d á s u n k b a k e r ü l t e z é s s o k á l d o z a t u n k b a. — N e m e s a k h á r o m s z á z a d o n á t o k o z o t t i n s é g é s n y o m o r i j e s z t ő k é p e i t; — n e m e s a k e n é p j ö v ő j e é r t a h a z a m i n d e n z u g á b a n, a n a g y v i l á g v a l a m e n n y i r é s z é b e n p o r l a d ó e s o n t o k a t; — n e m e s a k e l z á r t m a g y a r o k b ő r t ő n e i n e k p e n é s z é t; — n e m e s a k a n n y i s z o r, o l y i g a z s á g t a l a n u l e m e l t v é r p a d o k o r m a i t; — n e m e s a k a h ó h é r b á r d j á t é s k ö t e l é t k e l l e f á t y o l l a l b o r í t a n u n k: — h a n e m, e g y e l ő r e l e g a l á b b, — e l h u n y t h i v e i n k é s i g a z a i n k á l m á t, a n a g y o b b s z a b a d s á g n a k s d i c s ő b b

nemzeti létnek — bennünket ugyan sokszor cserben hagyott, de azért örökön-örökké tündöklő s lelket részegítő eszményképét is!

Csoda-e, Tisztelt Polgártársak, ha e nagyszerűségében megdöbbenő jelenség láttakor minden hazafi, minden gondolkozó ember agyában az a kérdés merül föl: hogy valjon mit nyomnak ez áldozatok a latban, — mit nyertünk értük, — valjon annyit, sőt talán még többet is, nem lehetett volna e olcsóbbért kapnunk meg? — Csoda-e, ha ma, a nagy mű fölött hozandó nemzeti ítélet kimondásának előestéjén, minden egyes bírótól, minden egyes polgártársunktól, mint a hazai iránti legszentebb, legsérthetetlenebb kötelességet várjuk és követeljük meg, hogy: mind a régi magyar szabadság természetét, — mind az 1848. fény- és árnyoldalait, — mind a jobboldal vívmányait s a baloldalkövetelményeik között levő különbség horderejét illetőleg, szavazatának alapja józan okok által támogatott erős meggyőződés legyen?

Én a magamét ilyennek tartom. Ha érdekel titeket, T. Hazafiak, ám figyeljetelek!*)

1.

Lássuk tehát először is, hogy mink volt 1848 előtt? **)
Voltak országunk függetlenségét, egységét, egész a l-

*) Néhány, beszédemre vonatkozó s az óta megtudott észrevételre, mely úton leszek bátor felelni. — Sokaknál szemet szűrt, hogy a közönséget tegeztem. Azoknak kedvéért tettem azt, kik legmagasbra emelik a testvériség és egyenlőség nagy elvének zászlaját, s kik a czimezéseket — leginkább utálják.

**) Régi szabadságaink természetét okvetlenül meg kell azokkal ismertetni, kik a hazánknak kedvezőbb néhány tvezik mellett ama százakat feledik, melyekben a szabadság és jólét sirjait lelhetjük föl; kik az 1222. 31. záradékának; a P. 1-mae tit. 9-nak, az 1608 1645 s különösen az 1791 X. fénye által elvakítva, nem látják az 1514-ik évtől kezdődő, századokon át öregbült, s végre is csak patensek által enyhített nyomor árnyképeit; kik végre Bocskai, Bethlen s a Rákoczyaknak czélzataikat tekintik csupán, nem pedig a hazai alkotmány s belkormányzat terén elért, a legtöbbször elriasztólag silány eredményeket.

kormányát, (jól értsük meg a dolgot!) nem biztosító, hanem csak kimondó törvényeink. S hogy mégis miként állt hazánk e tekintetben, ám bizonyítsa be néhány, magukból e törvényekből, s a történetből vett példa.

Egyebek közt az 1546-ki országgyűlés is kimondja, hogy a törökkel (tehát: csak a törökkel) való béke magyarok tanácsa szerint köttessék. 8 év hián egy századdal később már csak annyit mert kikötni a nemzet, hogy a törökkel való alkudozásra magyart is nevezzen a király. Ennek daczára 205 évvel ezelőtt, a szomorú emlékű vasvári béke megkötésénél egy magyar sem volt jelen. 1699-ben a híres karloviczi, 1718-ban a passaroviczi béke magyarok nélkül jött létre, — sőt amabban Magyarország s magyar király helyett csak császárról s császári birtokokról van szó.

De ezek régi dolgok, — talán nem is igazak. Nézzünk újabbakat.

A bennünket kevésbé érdeklő franczia hadak alkalmával, szűk esztendőök, a kereskedelem pangása, a pénzviszonyok végmegromlása daczára is ez elcsigázott nemzet 1792—1800. végig többet adózott kétszázezer ujoncznál, s 30 millió ftnál a rendes hadi adón kívül. — Ezeket 1805-ben, 1807-ben, 1808-ban, 1811-ben, 1813-ban és 1815-ben újabb, óriás, egész nagyságukban meg sem becsülhető vér- és pénzáldozatokkal tetézte.

No de e példátlan áldozatok ára fejében talán csak elismertetett Magyarország álladalmi önállása, s a bécsi, aachenii, laibachi, veronai stb. congressusokra, a fejedelmek udvaraiba és mindenüvé, hol népek sorsának elintézéséről volt szó, — csak küldött követeket, s életérdekeik bizonyosan függetlenségének megfelelő méltósággal képviseltette?

Nem biz a! A 6089 □ mértföldnyi magyar birodalomnak egy csöppel sem volt több befolyása külügyeire, mint a 93 □ mértföldnyi Sziléz herczegségnek, és sokkal kevesebb volt, mint a 943 □ mértföldnyi Csehországnak, melynek nagy urai legalább a korona tanácsában ülhettek. A birodalmi kormány, s a külföld által egyik ép oly tartományául tekintetett az austriai császári birodalomnak, mint a másik.

Ime, ez volt a napjainkan sokak által annyira óhajtott

régi magyar szabadság kifelé. A 49 igen, — de 1848 keveset lendített a dolgon. — E szabadságot adta oda az 1867-iki jobboldal — nem kevesebért, mert hiszen annál kevesebbet képzelni sem lehet. — De talán a baloldal mégis többet vívott volna ki. Lássuk tehát:

A jobboldal műve, az 1867. 12-ik törvényezikk, a külügyeknek közösen kívül nyilvánítása után azt rendeli, hogy azok mindkét fél ministeriumával egyetértésben, s beleegyezésük mellett, a közös külügyminister teendői közé tartozzanak.

A baloldal a közös érdekű viszonyokról, jobban és rövidebben közös ügyekről, két javaslatot készített. Az elsőben a külügyeket közösen elismeri, — a másodikban pedig a király föntartott, azaz a nemzet elhatározó befolyása alól kivett jogának nyilvánítja; — ő fölsége által, — hol a személye mellett való minister, (mint az 1848: 3. §. 13. is), hol pedig az összes ministerium meghallgatása mellett kezelteti, de egyszersmind megengedi, hogy ő fölsége magát az uralkodó ház ministere által helyettesíthesse, s így ez ügyeket a birodalom mindkét államára nézve egy ugyanazon, de elvitázhatatlanul csak is az uralkodónak felelősegyén által kezeltethesse. Hogy ennek csak a neve nem közös külügyminister, maga azonban az, kiki átláthatja, — valamint azt is, hogy, ha a legroszabb esetet véve is föl, — a jobboldal által alkotott törvény értéke tizenkilencz: akkor a baloldal javaslatáé sem több egy hián húsznál.

Drága volt-e itt az alku a régi szabadságot illetőleg; — többet nyújtott-e a 48; — olcsóbbért birt volna-e a baloldal kiegyezni: feleljen rá kiki magának.

2.

De ha a külügyekre nem, — a belkormányzatra nézve csak szabad és független ország volt hazánk? Hiszen saját nagyméltóságú Cancelláriája stb. volt?

Nézzük meg csak, mit mondanak törvényeink, mit bizonyítanak a történet dolgok?

1526 óta királyainkkal együtt a cancellaria is Bécsben székelt. Hogy az austriai cancellariának mily befolyása volt rá, eléggé mutatják az egymás után ugyancsak rohanva következő 1543, 1545, 1546, 1559, 1569, 1608, 1613, 1630, 1634, 1687, 1715, 1741-iki törvényczikkek, melyekben hol a cancellaria önállóságáról, hol törvénytelen rendeletek kibocsátásának megtiltásáról, megsemmisítéséről, hol azoknak félrethetéséről, hol arról van szó, hogy Magyarország magyar királyi udvari cancelláriájánál, ha már több nem is, legalább két magyar tanácsos alkalmaztassék. S talán még az ilyen törvényeket is azért kelle annyiszor megújítani, mert szentül megtartattak?!

Lehetne-e nyomorultabb képét fösteni a régi magyar szabadságnak, mint minőt ezek a törvények nyújtanak? S hogy ez századunkban is így volt, hozzak-e föl több bizonyítékot az austriai császári birodalmi cancellár Metternich Kelenen herczeg nevénel, a királyi biztosoknál, az adminisztratoroknál, s annál, hogy 1813-ban és 1815-ben, országgyűlés nélkül, tehát nem törvényhozási, hanem közigazgatási úton rendeltetett el Bécsből 90,000 ujonez kiállítására?!

Ime, ez volt a régi magyar szabadság, belkormányzati ügyeinket illetőleg. E téren a 48 teljes függetlenségünket mondta ki, s az 1867 nem áldozott abból föl semmit, sőt közjogilag a baloldal sem vívhatja ki többet; mert, hogy alaptalan, s csak pártoskodásból eredő a vád, mintha belügyeinkre nézve is Bécsből függenénk: az 1867-iki törvényeknek hazánk önállóságát világosan és félreérthetetlenül kimondó szavaiból folyik, miknek netaláni megsértéseért nem a törvény megváltoztatását, hanem a vétkes minister megbüntetését szabad és kell is követelni. Vagy a baloldalsorai közt ily vétkes minister sem akadhatna: ők mind szemén-szedett hazafiak?

Hogy ezek után joggal állítom-e az 1867-ik évi törvények megváltoztatásának szükségtelenségét, — s joggal óhajtom-e, hogy a jobboldal többségben maradjon: ítéljétek meg magatok.

3.

Mielőtt tovább mennék, fölhozzam-e a régi szabadságot visszaóhajtóknak, hogy az 1795-ben kivégzett Martinovics Ignác pöre kivételével, 1526—1866-ig egyetlen-egy fölségsértési és fölségárulási esetben sem ítélték magyar törvényszékek? Valóban, ha az elhunytakat megkérdezhetnők, hogy független volt-e Magyarország e rendkívül fontos tekintetben? — sok véres és sápadt árny zúganá füleinkbe: „Nem, nem, egy pillanatra sem!“ S tudjátok miért? Mert ily áldozatok számára egész az 1791. 56. törvényezikk megalkotásáig, még csak illetékes törvényszék kijelölését sem vihették ki országgyűléseink. Átadtak a királyi, — jobban mondva császári önkénynek.

4.

De a törvényhozás szabadságát és függetlenségét csak nem vakmerősködöm tagadni?

Részben nem, részben igen.

Mert igaz ugyan, — s ez ama szomorú, a vallási és politikai szabadság viharos küzdelmei közt lefolyó, — államjogi és politikai elvekben fejletlen századoknak, — ez a mi őseinknek tagadhatatlan, s neveiket az enyészettől örökre megóvó érdemük, — hogy midőn egyébként nem segíthettek: sérelmeknek sérelmek után való előterjesztése, — néhány az ország, — jobban mondva a nemesség szabadságainak biztosítására szánt törvényszentesítettése által, gyakran vérük hullásával is, és oly időben, midőn Angliát kivéve, egész Europa a fejedelmi önkény járma alatt nyögött, — közjogi elveink emléket föntartották, s a jövő diadalainak alapját megmentették. Ez az, mit nekik köszönhet a 48, a 67, s talán boldogabb századok hosszú sora.

Igaz, mondám, s törvényhozói tevékenységüket s szabadságukat e téren nem tagadom; — de valjon mit tettek s mit tehettek eldődeink — még a legközelebbieik is, — a nemzeti művelődés és gazdagság növelésének

szempontjából, — valjon mi befolyást gyakorolt Magyarországnak törvényhozó testülete a had- és pénzügyre?

Pedig ezek az álladalom legfontosabb, mondhatom, életérdekeit képviselik. Anglia ez érdekek ápolásának, kifejtésének köszöni hatalmát, jólétét, szabadságát, mindenét. — Spanyolország, a világ legédenibb földje, ez érdekek elhanyagolásának tulajdonítja nyomorát, szegényét, s azt, hogy bár 9000 □ mértföldnél nagyobb, mégis kisebb érdekekkel viseltetik iránta az európai népek nagy családja, mint a nála közel 17-szerre csekélyebb Belgiumhoz.

De lássuk hazánkat.

Nem szólok a magyar törvényhozásnak nemzeti művelődésünkre gyakorolt befolyásáról. Tudhatja mindenki, kivált itt Kecskeméten, hogy iskoláinkat nem országos törvényeknek, hanem buzgóbb fejedelmeinknek, gazdag katolikus főpapoknak, főuraink hagyományainak, s különösen a szegény protestans lakosság nehezen szerzett, de örömmel áldozott filléreinek köszönhetjük. Tudják az ahoz értők, hogy a híres „Ratio educationis“ (tanulmányi rendszabály) nem törvényhozási mű, hanem Maria Tereziának egyik udvari rendelete. Tudják, hogy az 1848 e téren a magyar királyi tudomány-egyetemről szóló 4 soros törvény-czikknél többet nem alkotott, — s talán azt is tudják, hogy részletes népiskolai törvény fölállítása az 1867-iki többség érdeme.

És hogy a nemzeti jóllét és gazdagság tekintetéből is teljes függésben tartott bennünket Austria: elég lesz-e bizonyosságul fölhoznom az osztrák vámpolitikát, melynél fogva az örökös tartományok és hazánk közt ennek kárára föntartott közbenső vámsorompókon az osztrákoktól kevés, tőlünk nagy vámot vévén, az ő czikkeiket kelendőkké, a mieinket alig eladhatókká tették, s míg így saját iparukat és kereskedelmüket fölvirágoztatták, addig a mienket teljesen lenyűgözték, sőt mezei gazdálkodásunkat is csaknem tönkretették? *) Fölhozzam-e, hogy e vámot nem mi szabtuk

*) Magyarország az általa eladott 51 millió 327 ezer ft. értékű czikkektől fizetett 1 millió 979 ezer ft. vámot, az osztrákok fizettek 52 millió 586 ezer ft. után csak 1 millió 128 ezer ftot. Tehát a többitől majd felénnyit, s hogy ezt is mi fizettük meg: talán mondanom sem kell.

meg, hogy arról nekünk sohasem számoltak; hogy közlekedési eszközeinket elhanyagolták; — hogy ipar- s kereskedelmi törvényeink nem keletkezhettek, hogy hitelünk a külföld előtt végkép tönkre ment; — s hogy ezeknél fogva nem képződhetett, — mint ez más országokban történt, — minden természeti kincsekkel bőven ellátott hazánkban értelmes, módos, független, magyar kereskedő- és iparos osztály, — és hogy a haladás századaiban is azok maradtunk, a mik Nagy Lajos és az 1514-ik év óta voltunk: egyikünk nemes, a másikonk paraszt.

Lehetetlen e dolgok eredményeül nem tekintenem azon szomorú, s jelenleg még egyedül a bárdolatlan muszka birodalomban látható, nálunk is vajmi sokszor előfordult körülményt, hogy míg rosz termés idején felső Magyarorszáiban éhen haltak, — addig az alföldön saját zsírjukba csaknem belefultak az emberek, s a világ legszebb gabonája éveken keresztül nyirkos vermekben penészesedett s dohosodott, mert nem bírta meg venni senki sem, nem bírta eladni senki sem.

Ily bajokon nem bírtak országgyűléseink 1723 óta a legujabb időkhöz segíteni. Pedig a jó akarat meg lett volna bennük, s bizonyára meg volt a régi dicső magyarszabadság is. . . .

A 48 e téren csak megkezdte hazánk önállóságának helyreállítását, közgazdasági és kereskedelmi minister kinovezésének kívánása, a földbirtok fölszabeditásának s a polgári jogegyenlőségnek kimondása által. — Ezek kivételét azonban későbbre hagyta.

Ebből a 67 sem adott föl semmit. Sőt megszorította a dézsma megszüntetésével, közel fél millió zsidónak polgárrá, magyar hazafivá való tételével, czélszerűbb polgári perrendtartás behozatalával, — kisebb fontosságúakat nem is említve.

De azért vádoltatik a jobboldal, hogy nemzetgazdasági tekintetben sem óvta meg hazánk függetlenségét, holott köztudomás szerint a baloldal sem kívánt többet annyinál, mennyit a jobboldal törvénynyé tett, hogy t. i. a kereskedelmi ügyek nem közösek; — Magyarország azonban,

mint teljesen önálló állam, — kész Ausztriával időnként vám- és kereskedelmi szövetséget kötni.

S a z ó t a k ö t ö t t ü n k i s m á r, n e m e s a k A u s z t r i á v a l, h a n e m m á s á l l a d a l m a k k a l i s — n e g y e d f é l s z á z a d ó t a e l ő s z ö r .

Ezt is fölírhatjuk a tiszta nyereség rovatába. Ez is oly dolog, mi semminkbe sem került, — csak szolgáságunkba. Hibázom-e, ha ily alkuért a jobboldalt nem kárhoztatom, s a baloldallal megcserélni nem akarom: ítéljétek meg magatok.

5.

Magyar fülnek nehezen esik hallani, hogy őseink a hadügyre sem gyakoroltak független nemzetet megillető befolyást. Nem szólok a hadviselésről. Azt a bécsi udvari fő-haditanács intézte — botorul sokszor, hazánk kárára legtöbbnyire. Sőt ez intézte a töröktől lassanként visszafoglalt területek sorsát is, s hogy mily mértékben katonai és kényuralmi, — a magyar szent korona birodalmának területi épségét folytonosan kigúnyoló elvek szerint: maig is minden szónál nyomatékosabban hirdeti a 609 □ mértföldnyi katonai határörvidéknek, az anyagi és szellemi haladás csaknem minden föltételétől megfosztott, s az anyaország kedvezőbb sorsából kizárt, számos, 1 millió 120 ezer főre menő lakossága. — Igaz, hogy 1715-ben, az állandó hadsereg behozatalakor, újoncz-ajánlási jogot nyertünk; — de csak a számra nézve, s a magyar hadsereget ezután sem a vezényszó, vagy hazai tisztikar, hanem csak az különböztette meg az osztráktól, hogy néhány ozrod huszár öltönyt, néhány pedig szük nadrágot viselt — kamaschni nélkül.

S ezen az 1848 sem sokat segített. Az 1848-iki törvényekben honvédelmi ministeriumnak, s a belbéke, személy- és vagyonbátorság megóvására hivatott nemzetőrségnek föllállításán kívül egyébről nincs szó. Az önálló magyar hadsereg nem a független magyar törvényhozásnak; — hanem az 1848 és 1849-iki viszonyoknak és

eseményeknek, a forradalomnak, a honvédelmi bizottságnak műve, érdeme.

Törvényt tehát itt sem áldozott föl a jobboldal, mert az eltörölt nemzetőrsegről szólót, a mindkét párt által elfogadott új honvédelmi törvényvel helyettesítette; s én részemről a jobboldal közösügyes, s a baloldal önálló, nemzeti hadserege közt sem veszek észre a jobboldalnak hibául fölróvható különbséget.

Lássuk miért?

Mert mind az 1867. XII-ik tvez., mind a baloldal javaslata szerint, ő fölsége királyi jogai közé tartozik a magyar hadsereg vezénylese, vezérlése és beszerzése. Ellenben az országgyűlést illeti az ujoncz megajánlás, a szolgálati idő meghatározása, a magyar katonák hazai polgárjogi viszonyainak elintézése, s a védelmi rendszer megállapítása.

Miben különböznek tehát? Abban, hogy a jobboldal a hadügynek egyedül ő fölségét illető részét az örökös tartományokéval nyíltan közösekül jelentvén ki: a delegatióknak felelős közös hadügyminister teendői közé sorozta. A baloldal pedig, második javaslatában, — mert az elsöben ő is elismerte a hadügyek említett elemeinek közösségét, — kimondja, hogy azokat ugyan ne közös hadügyminister, hanem ő fölsége, illetöleg főhadparancsnoka, tehát, épen úgy, mint a külügyeknél, — a birodalom mindkét államára nézve egysügyanazon, de elvitázhatatlanul csak az uralkodónak felelős egyén kezelje. Hogy ennek ismét csak a neve nem közös hadügyminister, maga azonban az: kell-e bizonyítanom?

Igaz, hogy a baloldal itt is, mint a külügyeknél, minden esetben kikötendőnek vélte az illető magyar ministerek névalírását, hogy így felelősségre vonathassanak. De mit használ ez, ha a főhadparancsnok nem felelős, ha ez történetből ő fölsége s az örökös tartományok honvédelmi ministerének aláírását megnyerve, a magyar minister névalájegyzésének megtagadása daczára intézkedik? Valjon kit vonunk ekkor felelősségre? A senkinek sem felelős főhadiparancsnokot-e, a ki a törvény útját mellözte; vagy talán

ő fölsége szent és sérthetetlen személyét? mert hisz a magyar honvédelmi ministert ezek tettéért csak nem lakoltathatjuk? Valjon alkotmányunk biztosítékainak ily kijátszása esetében abban találjunk-e megnyugvást, hogy hiszen a baloldal felelős honvédelmi ministeriumot vélt föllállítani? Pedig ily összeütközéseknek számtalan példáit nyújtja történetünk, s e példák aligha kevesbülnének a baloldalnak azon, három százados viszonyokat, a józan politica, s a népek testvériségének legnyomósabb elveit félreismerő absolutisticus fölfogása után, hogy a birodalom két államának csak az uralkodóhoz lehet köze, egymáshoz azonban nem!

Csodálandó-e, T. Honfitársak, ha a jobboldal, országgyűlésünknek felelős honvédelmi ministerét s legalább a delegatiónak felelős közös hadügyministerét, a hazafiakból maig is nagy és tiszteletreméltó sokaság tartja jobbnak a baloldal országgyűlésünknek ugyan szinte felelős honvédelmi ministerénél, de senkinek sem felelős főhadiparancsnokánál?

A delegatiót nem tudta mivel pótolni a baloldal. Pedig a delegatio intézménye, ha Europa népei által közös viszonyaikra nézve elfogadtatnék: egyedüli eszköz volna arra, hogy a népek a külügyekre is befolyást nyerjenek, s így az állandó hadsereget, a háborút, ezeknek költségeit lassanként megszüntethessék, s a népek testvériségének nagy elvét valósítsák. E delegatiót vetette el a baloldal, hogy megtámadhassa, holott az nem egyéb, mint a két országgyűlés többségének legjelesebb, s a dolog természetéhez képest legmegbízhatóbb tagjaiból alkotott oly nemzetközi bizottság, mely egyedül arról van hivatva tanácskozni, hogy a közös ministerek megfelelték-e kötelelességeiknek, s hogy a közös ügyeknek mennyi legyen költségük. Ez az ő hivatásuk, se több se kevesebb, s valjon hogy lehetne tőlük otéren az ország függetlenségét féltetni?

S én ujjalag bátor vagyok kérdeni, hogy nyerhetett volna-e egyelőre a baloldal annyival többet, mennyiért a jobboldalt érdemes lenne fölládozni?

6.

Sokan, T. Polgártársaim közül már talán azt is hiszik, hogy az államadósságot, quotát, stemplit, accise-t, finánczot stb., — készakarva, természetesen, — ki is feledem a „credóból?“ Nem.

Én ezeknek is szemük közé merek nézni, — annál inkább, mert a baloldali hiveinek nem épen kis, — sőt a nép legghiszékenyebb részével közvetlen kapcsolatban álló osztálya, (hangosan szólok, hogy mindenki megértse) vagy a legbalgább együgyűségből, vagy fékvesztett pártühből, vagy végre, lehetőleg szelíden szólva, a legaljasabb és legkárhózatosabb political büntevési viszketegből, eme gyűlölt adónemek megtartásával nem a viszonyok kényszerítő hatalmát, hanem a jobboldalt vádolja, — sőt gyűlölt adónemeknek oltórlését vakmerően s hazaellenesen igéri, s így a népet saját kormánya, országgyűlése ellen otromba módon elkese-rítvén, anélkül is meggyöngült hazánkat legfőbb és hathatósabb erejétől, a király, kormány, országgyűlés, sőt saját maga iránt való bizalmától megfosztani, s hazafiui nehéz bár, de legszentebb, legédesebb kötelezettségei hűteljesítésének megszokásától elriasztani nem átalja!!

És most halljátok mit szól ez adókhöz, — nem az, ki előttetek e fölolvast tartja, — hanem az országglási tudomány, a történet és a számok kérlelhetetlen, legyőzhetetlen hatalma.

Az országglási tudománynak legelső alapelve az, hogy az álladalom nélkülözhetetlen szükségleteit okvetetlenül, minden áron, még a nemzet pillanatnyi jólléte és érdeke árán is födözni kell, máskép az álladalom megbukik, minek megtörténni nem szabad. Ehez nem kell magyarázat. Tudja minden jóra-való gazda, hogy cselédségének éelmét és bérét a pokolból is elő kell teremteni: különben nem kerüli ki a bukást, s annak

szégyenét. Ez elv alapján szivattyúzta ki Nagy Frigyes burkus király — bátran el lehet mondani — népének vérét és pénzét. De az álladalom megmaradt, s a mult sebeit csakhamar kiheverve, döntő hatalommá, gazdag és művelt országgá vált Európában, s most Nagy Frigyes emlékét unokái áldják.

De a jobboldal talán nem egyedül a nélkülözhetetlen, hanem egyéb, szükségtelen kiadásokra is fizettet velünk adót? A ki ezt hiszi: nézze meg a magyar költségvetést, hasonlítsa össze más országokéval, gondolkozzék a dolog fölött, s megvagyok győződve, hogy nézetét változtatni fogja.*)

S ha ezt tenni nem akarná: vizsgálja meg velem együtt, hogy mivel akarta kevesbíteni a nép terhét, a jobboldal ellenében a baloldal? Tekintsük különösen az adózásra elhatározó befolyást gyakorló államadósságnak és quotának évi terhét.

Jobb- és baloldal megegyezett abban, hogy, bár nem tartoznánk vele, de Austria államadóssági terheinek bizonyos részét mégis át kell vállalni: ellenkezőleg vagy az austriaiak buknak meg végkép, vagy az őszintén óhajtott becsületes kiegyezés hiusittatik meg. Egyik sem akart most a 48 kétségtelen hibájába esni, mely 200 mil-

*) Az államkiadásokat illetőleg mással a baloldal sem tud izgatni, mint a közös nyugdíjakkal, a népnövelésre szánt csekély összeggel s a katonai ménesekre tett költségekkel. A többinek, quotának, államadósságnak, fináncznak, stemplinek csak nevével ijesztgethet, nem pedig lényegével, miket maga is kénytelen lenne megtartani.

A nyugdíjnál nem lehet feledni, hogy ez a kiegyezés ára volt. Szabadságunkban állott választani az uralkodó compromissioját s a ki nem egyezést is; de nem tudom kárhozhatni, sőt méltánylom a jobboldalt, hogy inkább kiegyezett 400,000 ft. árán.

A ménesekre fordított 432 ezer ft. elenyészik a tanulmányi alapból, az alapítványokból, az egyházak jövedelmeiből, a nép filléreiből népnövelési czélokra fordított milliók mellett. S nem kelle tanítókat növelnünk, mielőtt magát a népet növelhetnők? Mire adjon ki most még az ország milliókat a népnövelés terén?

A dolgok természetes folyása szerint népnövelési rendszerünk 10 – 15 év alatt fejlődhetik ki egészen: — azért menthető a kormány, ha országunk szorult helyzetében nem mert többet kívánni e célra a néptől 239 ezer ftnál.

lió ft. elvállalása helyett a belháborút, azután a szolgálókat és nyomort vetette nyakunkba, sőt az ismert három ezer millió terhének ránk eső részét is, azaz: a mennyit csak bírunk, velünk viseltette.

Különböztek azonban abban, hogy a jobboldal a 2600 millió ftot tevő megállapított államadósság tőkéjéből egy krajczárt sem vállalt el, hanem csak arra kötelezte az országot, hogy a közel 153 millió 400 ezer ftot tevő kamatokból s törlesztési összegekből a magyar sz. korona birodalma viseljen évenként 29 millió 188 ezer ft. kamatot s 1 millió 150 ezer ft. törlesztési tőkét: összesen tehát 30 millió 338 ftot.

Ezen változás alá nem eső évi járulékon kívül közönsék ismerte el a többség a 400 millió ftot tevő lebegő államadósságot, t. i. a papírpénzt, melyből tehát reánk, az elfogadott arány szerint (3 a 7-hez), 120 millió ft. esik, ettől azonban kamat nem fizettetik. *)

A baloldal nem évi járulékot, hanem a tőkének bizonyos részét kívánta átvállalni, mely aztán Magyarország költségén kezeltetett volna. Hogy mekkora lett volna e tőke: sehoh sem olvastam, hanem hogy a jobboldal által átvállalttól nem meszsze maradt volna: a dolog természetén kívül abból is gyaní-

*) A jobboldal által átvállalt államadóssági terheket 5% is osztrák értékre visszavive, tennének közel 564 millió ft. kamatozó s 120 millió ft. nem kamatozó, összesen közel 684 millió ft. tőkét. Valjon hittük-e 1863—5-ben, hogy ennél olcsóbban nyerhetjük vissza alkotmányunkat?

Hírhedett Asztalosunk úgy sütötte ki az 1300 millió ftot, hogy az általam kitett összeghez hozzászámította Magyarországnak nem átvállalt, hanem saját, egyenesen bennünket illető, s nemzeti becsületünk védpaizsa alá helyezett adósságait, s ezeken kívül másokat is, t. i.

1. A földterhermentesítési adósságot	253 és fél millió ftot,
2. Az 1863-iki inség kölcsönt	20 millió ftot,
3. A legújabb vasuti kölcsönt	60 „ „
4. Végre a papírpénznek nem ránk eső részét is	280 „ „
Ehez véve az említett összeget	684 „ „

Lesz az egész 1297 és fél millió ft.

Ilyen számításokkal vezetik félre a népet, s keserítik el saját leghűbb fiaik ellen olyanok, kiknek „sem országuk, sem hazájuk.“

tom, hogy a megajánlott 29 millió 188 ezer ftnál a baloldal évi kamat fejében alig másfél millióval mert kevesebbet ajánlani, mely összeg meg aligha rá nem ment volna a kezelési költségekre.

De még ha egykrajczár sem ment volna is: vajjon kevesebb kísértést kiállott, kevésbbé számos és kevésbbé kitűnő férfiak ülnök-e a jobboldalon, — vajjon egyedül csak a baloldalra szorult-e minden hazafiság, hogy a jobboldal fontos okok nélkül áldozott legyen többet, — habár csak csekélységgel is?! Én ezt nem tudom hinni, s ezért nyugszom meg eljárásában — hirdessék bár ezerek, s higgye bár az egész nép, hogy az államadósság terhe fejlődésünket agyon nyomja, s hogy ezt a jobboldal okozta.

A quotával még könnyebben boldogulhatunk. Tudjuk, hogy az nem egyéb, mint ő fölsége birodalmának külügyi és hadügyi közös költségeiből reánk eső rész. — az 1867-iki törvények szerint adóképeségünknek megfelelőleg 30 %.*) Miért kell ezt viselnünk?

Mert külügy és hadügy nélkül egyetlen-egy állam sem maradhat fönt. Ezt tehát a baloldal sem kerülhetné el, hanem talán kevesebbet kívánna a nemzettől, — mert hiszen 30 helyett 28 száztolit akart ajánlani? — Mellőzve azt, mit a jobboldal és baloldal hazafiságáról az előbbi pont végén mondtam, — csak arra térek át, hogy a baloldal egy részről önálló magyar hadsereget óhajtva, — más részről pedig a quotát eltörölni akarva: — ígéretei daczára is kénytelen lenne az ország terheit növelni, mert:

a quotával együtt elveti azon alapot is, (az adóképeséget), mely szerint eddig a közös külügy, tengeri és szárazsi haderő költségeihez járultunk. Kénytelen lenne tehát az ország

*) Hogy az örökös tartományok lakóinak adóképesége jobban meg van támadva az államadósság és quota által, mint a mienk: eléggé bizonyítja az, hogy az 1868-iki költségvetés szerint nálunk a rendes és rendkívüli deficit 38 millió, nálunk csak rendes van, az is csak 700 ezer ft. Sapiienti pauca.

e terheket vagy egészen önállólag*) viselni, s akkor, föltéve, hogy a két birodalom ugyanegy mértékben fejlesztené ki erejét, mi fizetnénk az összes költségek minden 10 ftjából négyet (hetven ftból huszonnyolczat);

vagy a népesség számához képest viselni, s akkor fizetnénk minden 7 ftból hármat (hetven ftból harminczat);

vagy a népesség és terület arányához képest viselni, s akkor fizetnénk minden tizből ötöt, hetven ftból harminczötöt;

vagy végre csupán a két terület viszonyához képest viselni, s akkor fizetnénk minden tizenegyből hat ftot, hetven ftból 38 ft. 18 krt.

A jobboldal fizettet velünk minden 10 ftból hármat, hetven ftból huszonnyolczat. Tessék választani!

Most már vessétek föl magatokban, T. Polgártársak, — nem szörnyen csalódik-e a baloldal akkor, midőn hiszi és hirdeti, hogy ő a nemzet teljes függetlenségét, az önálló kül-, bel-, had- és pénzügyet is helyreállítja, — államadósságot is vállal, a népnövelést, mezei gazdaságot, ipart, kereskedelmet mind kifejleszti, szerény quótás hadsereg helyett, minden ellenségünkkel diadalmasan mérkőzhető, tehát kétségtelenül tetemes és (hasztalanul tagadnók!) költséges haderőt is létesítend.

*) Azon t. hazafiak kedvéért, kik azt hiszik, hogy nekünk mindenfelől fenyegetett, elhagyatott, testvértelen magyaroknak a longyel, olasz, német és keleti kérdéseknek tőszomszédtságában, Europa közepén, az önálló hadügy mibe sem kerülne: idejegyzem, hogy a nálunk közöseknek nyilvánított s 22 millió ftot igénylő ügyek évenként átlag Angolországban 288, — Franciaországban 224, — a bennünket oly közel érdeklő muszka birodalomban 215, — a nálunk sokkal szegényebb olaszoknál 147; az 1866 előtti Poroszországban 5130 négyyszög mtfölddel s 18 és félmillio lakossal 63, — Spanyolország 16 millio lakosának 56, — a magyar birodalomnál 11-szerre kisebb s háromszorta kevesebb néptől lakott Belgiumban, melynek szabadságát, függetlenségét, sőt semlegességét egész Europa biztosította, 14 millió ftba kerülnek. S talán valami nagy hadserege van? Nem, béke lábón 40,000 — hadi lábón 100,000 emberből s pár ágyus sajkából áll az egész. Podig takarékos nép ám az a belga!

de egyszersmind ezeknek fejében a gyűlölt terheket és adóne-
meket: az államadósságot, accist, stemplit stb. eltörli, s az or-
szágot, mintegy varázscsapással önállóvá, függetlenné, hatal-
massá, gazdaggá, virágzóvá és hozzá még csaknem adómen-
tessé fogja tenni?! Vessétek föl magatokban, T. Polgárok!
hogy nem szörnyű esalódás-e ezeket hirdetni, és
nem órásibb esalódás-e ezeket elhinni?!

Nem tekintenének-e együgyűnek azon bőrében nem férő
gazdát, ki előttetek így nyilatkoznék: „N a g y o n s o k a k i -
a d á s o m , a z é r t e z t a z s ú p t e t ő t , p e d i g c s a k t a v a l y
csináltattam, lefogom hányatni, s helyébe nádtetőt fogok
alkalmazni. Ezeket a régi bútorokat újjakkal cserélem föl,
ócska szekereim s ekém helyett is újakat fogok venni; — ta-
vali eseléségem is, — igaz, hogy a l e g n a g y o b b m u n k a
i d ő v a n , d e m é g i s e l e s a p o m , — n e m é p e n a z é r t , m i n t h a r o -
s z a k v o l n á n a k , v a g y j o b b a k a t , o l e s ő b b a k a t k a p n é k , h a n e m
hát mert csak meguntam őket no! Aztán meg az is
bizonyos előttom, hogy így kevesebb lesz a kiadásom, jö-
vedelmem pedig fölszaporodik.“

És ugyan melyiket tartanátok, — nem hübb, igazabb,
jobb, — hanem csak okosabb barátnak: azt-e, a ki helye-
selné gazdánk okoskodását, s annak valóítására ösztönözné;
vagy azt, a ki intő szóval arra figyelmeztetné, hogy: „jobb
lesz várakozni egy kissé. Gyarapodjunk még pár évig, erősöd-
jünk, izmosodjunk, gazdagodjunk, majd aztán építhetünk, ha
úgy tetszik, nem nádfödelű kunyhót, hanem palotát. N e h a -
j í t s u k e l a d d i g a b o e s k o r t , m i g c s i z m á t n e m v e -
h e t ü n k .“

És mer-e közületek valaki kárhoztatni azért, hogy én
ez utóbbi barát mellé csatlakozom, s azt mondom, hogy inkább
maradjon a már kész zsúpfödél, ha csakis nádfödelet birnátok
helyette nyújtani.

De talán nem nádfödelet ígér a baloldal? Talán én tévo-
désben vagyok?

Lássuk hát még egyszer. . . .

A baloldal nem akar felelős közös külügyministert, ha-
nem az uralkodó ház nem-felelős ministerét engedni működni.
N e k e m n e m k e l l . A baloldal nem akar felelős közös had-

ügyministert, hanem senkinek sem felelős közös főhadiparancsnokot. Köszönöm alászan!

A baloldal nem akar delegatiót, hanem deputatiokat. Ha ezek nem bírnak megegyezni, akkor vagy elintézetlenül maradnak a legfontosabb államügyek, vagy ő fölsége uralkodói hatalmánál fogva, absolutistice kezeltetnek. Épen ezt akarjuk kikerülni.

A baloldal nem akar közös pénzügyministert, hanem közös külügyi pénztárt. — Jól van!

A baloldal nem a kamatokból akar bizonyos részt átvállalni, hanem az államadósságok tőkjéből. Biz ez nem mindegy!!

A baloldal gyűlöli a stemplit, accist, quotát stb. Az ígért fényes nemzeti lét kellékeit: műveltséget, jóllétet, nemzeti hadsereget stb. bizonyosan talált kincsből, vagy pedig olcsóbban hiszi előállítani, mint a legtakarékosabb nemzetek? Én hinném, de a szomszédom okos ember, az nem hiszi.

Tehát újlag végig néztem az egészet, — röviden, mint lehetett, s csak legfőbb pontjaiban. És én most is csak azt mondom, hogy a kész zsúpfüdelet nem adom az ígért nádfüdelért.

Hogy nektek is érdemes lesz-e odaadni: ám gondoljátok meg magatok.

De talán még sincs igazam. Talán a baloldal nem izgatott azzal sohaseni, hogy a jobboldal megtartotta az államadósságot, stemplit, accise-t? Állj elő szűrös atyámfia, és mondd meg, miért teltél el Deák Ferencz és pártja ellen keserűséggel?

Mond, hogy nem a fináncz, nem az accis, nem a stempli miatt. És mondd, hogy a „Népszázlója“ a „Magyar Ujság“ csititottak, s arra tanítottak, hogy haza fiaik kötelesség azokat eltűrni, ha a haza kívánja, követeli. — És mondd, hogy most nem azon reményben állasz a balpárt mellé, melynél fogva az majd eltörli, a minehez edre esik. Mondd ki bátran, — nem neheztel érte rád senki, — hiszen csak annak meggondolására kérünk, hogy

fontold meg kétszer is a dolgot, mielőtt határoznál, — mert most a haza sorsa fölött váltál ítélő biróvá!

Mert van-e most különbség a baloldal tagjai közt? Alig-ha, — hiszen egyesültek. Madarász karöltve halad Tiszával. Ghiczy és Bobory ugyanazon útra vállalkoztak társakul. A nagy cél: a jobboldal megbuktatása, pillanatra egyesítette azon baloldalt, melynek csaknem minden tagja másként gondolkozott eddig, — és másként gondolkozik ezután is. Egyik elment a delegatióba, — a másik itthon maradt, a harmadik hazafiúi mérgében talán azt sem akarja tudni, mi az a delegatio. Egyik 1848-as demokrata köröket alakított, — a másik nyíltan hirdette, hogy a társadalmi rend a demokrata-körök folytán bomló félben van. Egyik nyíltan kimondja, hogy tiszta 1848-at akar, — a másik csak azt képes bevallani, hogy mit nem akar. Egyik tűz, a másik víz, s most ezek egyesültek — egymás gyámolítására. — És ha diadalra jutnának, valjon melyik semmisítené meg a másikat? Valjon a kisebbség nem nyerne-e akkorra támaszt ez ingadozó pártok valamelyikében, — mekkorával a vélt többség művét újolag, épen úgy meg-hiusíthatják, mint most az 1867-iki törvényeket átalakítani törekeshnek? Hova jut ekkor hazánk? Ne legyen-e soha állandó, határozott törvényünk, — ne legyenek-e törvényeink mások, mint dorong a pártok kezében, mivel egymást és a hazát tönkre tennisíessenek? Ne legyen-e soha időnk törvényeink hiányait, jó oldalát az életben tapasztalunk, — hanem mindent a vak elő-ítélet szemüvegén keresztül tekintsünk, s egyik törvényt az egyik, — másik törvényt a másik párt kedvéért töröljük el, — csak azért, mert nekik nem tetszenek? A francziák le-begjenek-e szemünk előtt, hol minden hibáért az alaptörvények okoltatván: az alkotmány pártok játékává lön, — s az országban az absolutismust a mérsékelt monarchia, ezt a köztársaság, ezt a rémuralom, ezt a császárság, ezt a királyság, ezt a köztársaság, ezt az államcsíny, ezt a rémuralom és császárság követték, s hogy ez után még mi jön: ki tudná megmondani? . . . Ez a sorsa legyen-e

hazánkna k? — pedig ez lesz, ha untalan az alaptörvények egész összege ellen ágaskodunk!

Kárhoztathattok-e ha én inkább az angol nemzet példáját követem, mely bár összes óhajai nem teljesültek egyszerre: mégis elfogadta és minden támadás ellen megvédte az adott alapot, s azon, férfias munka és kitartás folytán, minden világ-birodalmak legdicsőbbikét létesítette? Elítélték-e azért, mert nagyobb üdvét látom hazámnak abban, ha ügyeit az egységes és szilárd jobboldal általam is ismert utakon viszi, mintha ugyanazokat a három töredékből alakult, eléggé soha össze nem tákolható baloldal, sok tekintetben a legmerevebb ellentétben álló nézetek alapján, senkitől sem ismert ösvényen vezetné?!

Épen most jut eszembe még egy ellenvetés, mit naponkint hallhatni. Miért nem úgy beszélt hát 1867-ben Deák Ferencz, mint 1861-ben? Miért engedett abból, mit akkor követelt? — Igy hangzik azoknak kérdése, kik meg nem gondolják azon különbséget, mely a jogok megvédése s azoknak kijavitása, átalakítása, részletes kifejtése között van.

Sok beszéd helyett világosítsa ezt föl a közeletből vett egyszerű példa.

Pál régi kötelezvények alapján tartozik Péternek ezer fttal, — a fizetést azonban megtagadja, mert — úgymond, — a kötelezvény nem érvényes. Tehet-e ekkor Péter mást, mint hogy Pált bepörli, s ország-világ előtt bebizonyítja, hogy igenis, Pál tartozik neki ezer fttal? Pál látván, hogy nincs igazsága, oda fordul ekkor Péterhez s azt mondja neki: „Most már elismerem, hogy tartozom; békében is akarok veled ezentúl élni, — hanem, lásd, nagy családom van, rosszul is gazdálkodtam: engedj el ezen tartozásból valamennyit, mert én úgy se fizethetem meg mind, ha pedig el nem engedsz belőle: akkor azért sem fizetek egy krajeczárt sem. Elégedj meg tehát 800 fttal.“ Péter elgondolván, hogy ő a 800 fttal ügyes gazdálkodással csakhamar ki pótolja, amit az ezerből veszít; — elgondolván, hogy az ezret valószínűleg soha se látja: beleegyez, új szerződést kötnek, s élnek tovább békében. Ilyen eset minden nap százával fordul elő: de melyik jó barát merné érte az

illetőt kárhozthatni, s azzal vádolni, hogy jogait elárulta, elveit föladta?!*)

Azonban mennyire eltértem az adók nagyságától, illetőleg annak bizonyításától, — hogy a baloldal az adókat illetőleg sem tudott volna olcsóbban kiegyezni, mert hiszen ő még többet ígér a jobboldalnál, s a több, bizonyosan többre is kerülne.

És bár súlyosak a mi adóink: mégis ne feledjétek, hogy ez egyéb országokban sincs máskép, s hogy a mi legkeserűbb gyűlöletünk tárgyai a legszabadabb nemzeteknél is divatoznak, — hogy míg például Angolországban minden fejre 6 frt — a nálunk sokkal szegényebb és nyomorultabb Spanyolországban 2 ft, — sőt Bécs, Prága, Brünn és Trieszt városokban 7—10 ft accis esett: addig mi kecskemétiék fejénkint alig 55 uj krt fizetünk! Ne feledjétek, hogy hazájukért más, nálunk szegényebb népek, sokkal többet áldoznak, és nem hányják föl ez áldozatokat! Csehország nemzedékről nemzedékre krumplival élő népe, — az elcsigázott olasz nép, melynél — bár polentánál, (forró vízben föl kavart kukoriczalisztnél) egyebet alig lát életében, Európának egyetlen-egy nemzete sem áldozott többet a mi időnkben egységeért, szabadságaért, — hasonlíthatatlanul több terhet hordoz — panasz nélkül. **)

És ne feledjük öseinket se. Én legalább nem tudom feledni azon időt, melyben, bár az ország jövedelmei idegen kezekbe vándoroltak, — bár a nemzet ereje idegen célokra tékozoltatott, — az a nyomorult jobbágy, kit saját földesura a röghöz kötött, robotra, dézsmára, kilenczedre szorított, kit kirabolt a német zsoldos, adóra kényszerített a török,

*) Egyike legtiszteltebb mokra-barátainknak e példa ellen azzal állott elő, hogy csak akkor lenne igazam, ha Péter, illetőleg a nemzet, saját maga áldozott volna föl jogainból a békeért. De mikor ilyent az ügyvéd, illetőleg a nemzet képviselője tesz; az csakugyan nem egyéb jog-föladásnál. Feleli, hogy nálunk a képviselő úgy tekintendő, mint a „generale mandatum“-mal bíró ügyvéd, ki teljes érvénnyel intézkedik, és csak saját lelkiismeretét, legjobb meggyőződését tartozik követni. Nálunk a nemzeti souverainitás nem a suffrage universel-ben, hanem a király és országgyűlés együttes, összhangzó akaratában nyilvánul. Nem szabad ezt annak feledni, ki közjogi kérdések vitatásához fog.

**) Olaszország államjövedelmei 250 millió frtra mennek, Magyarországéi 145 millióra.

elcsigázott a tatár, kurucz és labancz, — ez a nyomorult job-
bágy mondom, még az ország szükségeire is óriási, portánként
néha 18 ftra menő adót fizetett kifogyhatatlan türelemmel, míg
fia Europa minden harcztérein páratlan vitézséggel ontotta
vérét, s nyert diadalokat, — nem hazájaért, — az nem volt
neki, — hanem csak azért, mert „magyar“ volt!

És én ép oly büszke vagyok e jobbágyokra,
kik ösapáim és nagybátyáim valának, mint a ne-
mes elaggott családfájára, — s ha visszagondolok az általuk
annyi önfeláldozással viselt terhekre: nincs áldozat, me-
lyet nagyának tartanék: „mert neked élni kell
őh hon, s mint tavasz örökre virúlni!“

S végre nem feledem el azt sem, hogy a kiegyezést a nem-
zet általánosan óhajtotta; hogy voltak a mainál rosszabb
napok is, midőn Schmerling a bennünket szétmarcangoló
inségre, s Erdélyben elpártolt két nemzetiségre támaszkodva,
hazánk önállását végveszélylyel fenyegette, midőn mindany-
nyian reszketve gondoltunk a közelgő sivár jövőre, s midőn
csaknem kétségbeesve, kishitűekként esedeztünk mentő ke-
zek után. És megmentettünk. A jó ügy diadalt ara-
tott: és én tagadjam, — sőt átkozzam-e meg hálát-
lanul e kezét, mely a szolgaságnak házából ki-
vezérlett?

Én, a mult emlékeinek súlya alatt, a jövő söté-
tét fátyolát föllebenteni nem bírva, — és mert
nincs közöttünk biztosabb kalauz: most is csak ama kéz
útmutatását fogom követni. — Ha tudtok: ám kár hoz-
tassatok érte.

Fölolvasásom egyébíránt nem azért tartottam, hogy meg-
győződéseitekre nyamást gyakoroljak: hanem mert úgy hittem,
hogy talán nem lesz érdektelen rátok nézve, egy mindent
komolyan megfontolni törekvő hazafi erős
meggyőződése. — Nem is végzem egyébbel beszédemet,
mint hogy, mielőtt a végső szót kimondanátok, em-
lékezzetek meg a józan észnek s a szent könyvnek a reformált
anyaszentegyház által is elfogadott ama sarkalatos elvére:

**„Mindeneket megvizsgáljatok, s a mi jó, azt meg-
tartsátok!“**

